

APRÓ KÖZLEMÉNYEK

Erdélyi szászainkat érdeklő régi törvények emléke 1506-ból.

A XV. század utolsó éveiben bízott meg Laski János, Lengyelország kancellárja királya által a hazájabeli régi törvények összeszedésére s kiadására. Végre e munka a XVI. század elején bévégeztetvén, az egész rétbén 1506-ban a következő cím alatt közrebocsátatott:

Commune incliti Poloniae regni privilegium constitutionum et indultuum publicitus decretorum approbatorumque. Cum nonnullis iuribus, tam divinis, quam humanis per Serenissimum principem et dominum dominum Alexandrum, Dei gratia regem Poloniae, magnum ducem Lithvaniae, Russiae, Prussiaeque dominum et haeredem etc. Non tamen in illud ipsum privilegium, sed motu proprio regio Serenitatis Suae per adhortationem per instructionem regnicolarum, proque regni eiusdem ac iustitiae statu feliciter dirigendis eidem privilegio annexis at ascriptis. Mandanteque Sacra eadem Maiestate accuratissime castigatis.

A könyv végén: Explicit dextro sidere: Commune incliti regni Poloniae privilegium; omni studio ac diligentia Cracoviae in editus Johannis Haller ad commissionem Reverendi principis domini Johannis de Lasko eiusdem regni cancellarii impressus. Quem quidem librum et alios quoscunque per praefatum Haller ea lege impressos quisque nosse debet, ut nemo illos alibi gentium exaratos: regno introducat (!) eosque venales habeat gravi sub poena; ac eorundem librorum ammissione vigore privilegii: ipsi Haller per Sacram domini regis Poloniae Maiestatem desuper gratiose ex consilio Suae Serenitatis consiliariorum concessi: prout hoc idem privilegium latius continet. Anno Domini M. CCCC. VI. XXVII. Januarii.

Ezen lengyel régi törvények gyűjteménye alig érdemelné talám hazánkifiai figyelmét, ha abban nem lennének oly régi törvények is foglalva, melyek erdélyi szászainkra nézve némüleg érdekesek. S ilyenek névszerint azok, melyek az említett könyv vagyis gyűjtemény végén következő címek alatt találhatók: a 167-ik laptól kezdve: Privilegium iuris Theutonici provincialis supremi castri Crac[oviensis] per Casimirum Magnum constitutum...¹ „Bulla Gregorii Papae contra ius Maydenburgense“ s végre a toldalékban: Ius Maydenburgense“ és „Ius Saxonum provinciale“.

E gyűjteménynek szerkesztetője Laski János előljáró beszédében az e gyűjteménybe foglalt régi törvényekről igen nyiltan azt jegyzi meg:

¹ Ezt megelőzi a szerkesztési rendben: Statuta Iudeorum per ducem Boleslaum Maioris Poloniae.

Quae quidem leges hic memoratae vetustiores adeo suppressae fuere, ut duo vel tres, aut barones, aut patricii Poloni omnino non fuerint tot conditas regni leges scientes.

A könyvnyomtató Haller János eredetire német volt. (Ld. Hofmann: De Typographiis, earumque initiis et incrementis in regno Poloniae 15. l.) és Krakkóra telepedvén, legelső volt, a ki a XV. század végén és a XVI-nak elején Lengyelországban könyvnyomdát állított. Az általa 1520-ban nyomtatott Missale dioecesis Plocensisnek címlapján magát „Civis Cracoviensis”-nek nevezi és ajánló-levelében magáról ezt írja: Qui in hoc amplissimo regno (Poloniae) ante alios magnis equidem impensis artem impressoriam studiosissime agere coepi. Az ugyan általa 1523-ban nyomtatott „Missale Gnesnensis dioecesis-nek utolsó lapján pedig ez áll: Impressum in officina famati ac providi viri domini Joannis Haller civis et consulis Cracoviensis et ipsius impensis non modicis. Anno Domini 1523. — Atyjafia lehetett ez azon Haller Péternek, a ki I. Ferdinand alatt az erdélyi Haller-családot alapította.

Laskira volt bízva e törvényes munkának készítése, a miről előljáró beszédében így emlékszik: Me velut ab ineunte iuventutis tempore in curiis, publicisque negotiis tempore divorum olim duorum (érti Sándor lengyel királyt) Kazimiri genitoris et Joannis Alberti Germani, regum Poloniae usque ad praesentia felicitis sui imperii tempora (sub quibus eius Maiestas me suae innatae bonitatis clementia officiis cancellariae praeponere dignata est) versatum hortata fuit et provinciam dedit communis eiusdem privilegii et antiquorum regni institutionum ordinationumque scribendarum.¹

Gróf Kemény József.

XVIII. századi orvosi tanácsok.

Radnóton *Bitai* Sándor csizmadiamester birtokában egy Szenczi Molnár Albert-féle, külföldön nyomtatott szótárt találtunk. Hátralé ott tiszta levél van hozzá kötve. Az utolsó két lapon olvassuk a következő orvosi tanácsokat:

A borsóról.

Dítséretes borsót mostanában öttünk,
Mel nem sokára lótt megvetendő tölünk,
Hajjalatlan gyomrunk puffasztotta nekünk,
Haja nélkül volt ez alkalmasb étünk.

Körtvélyről.

Borítalt el ne hagyj körtvély-étel után,
Dió is orvosság méreg ellen nyilván.

Amely körtvél terem most nálunk itt
[a fán,
Bor nélkül ez neked méreg leszen
[nyilván,
Főve lesz orvosság körtvélyméreg
[ellen,

Ártalmas peniglen főtelen és nyersen.
Gyomrod nehezíti, de tágitja főtten,
Almaétel után könnyűdni menj menten.

¹ Gróf Kemény József hátrahagyott írása, „Miscellanea” cz. gyűjteménye XXI. kötetében, az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában.

Fügerül.

Hogyha fügét tészesz a mérges fekélyre,
 Futosó mirigyre, golyvára, kelésre
 S iras ruha gyanánt ragasztod ezekre,
 Vagy kifokadnak, vagy eloszlanak végre.
 Ha penig fügére mákot reáhintesz,
 Megtörött csontnak is forradást ké-
 [szítesz.]

Ugyanezt megéve tetveket tenyésztesz
 S szerelemre mozdít; de ártalmatvészesz.

Répa.

Az édesült répa hasznos a gyomornak,
 Tsakhogy szelet támaszt az alsó

[hurkának,

Vizeltet s ártalmas romlással a fognak.
 Fővetlen hasfájást szerez néked s másnak.

Ruta.

A ruta nemes fű, mert látást élesít.
 Ennek erejétől ember jobb szemet nyit,
 Nyárban éve szemet homálytúl megtisztít,
 Férfival szemérmert üt, de asszonyt

[tüze]sit.¹

Aki rutával él, lesz tiszta életű,
 A látásra penig igen éles szemű,
 Elméjét javítja, leszen ravasz fejű,
 Főtt rutának vize balhát elűzni hű.

Eddig a tanácsok. Irásuk a XVIII. század első felére vall.

Turbolya.

Turbolyát megtörvén, mézzel elegyits
 [meg,
 Ennek erejével fenét gyógyithatsz meg,
 Az oldalafáját kend ezzel nem
 [meg,
 Levele hasmenést, hányást is indít meg.

Torma.

Hulló haját megtart tormának levele,
 Fogfájástól megment ennek az ereje.
 Ha peniglen mézzel össze leszen törve,
 Szepelőt is elozlat, ha megkened vele.

Fűzfa.

A fűzfának levit, ha füledben töltöd,
 Abban való férget mindegyig megölöd.
 Ha peniglen haját eczetben megfőzöd,
 A testeden lévő sümölcset elűzöd.

A csontok.

Kétszáztizenkilenc embernek csontjai,
 Harminczketten vannak számszerint
 [fogai,
 Háromszászatvanöt testében erei,
 Kétszáznégy s négyszer tizenkét
 [csontjai.]

Közli: **Roska Márton.**

¹ Teljesen elmosódott, de úgy lehetett írva, miként kiegészítettük.